

עוצם עין אחת | תענוגות הציור

רשמים מהתערוכה החדשה של ערן וולקובסקי, "תומאס"

עוזי צור 10.08.2020 17:31

ערן וולקובסקי, "תומאס", אוצרת: מאיה במברגר, גלריה RawArt, תל אביב

מעטות התערוכות שאפשר לחוש בהן את עצם התענוג שבציור. חוויה זו מתרחשת בכל אחת מתערוכותיו של ערן וולקובסקי, שהוא צייר מובהק, אך הפעם אולי יותר מתמיד, מפאת אופיה האמורפי המשוחרר של התערוכה המשתנה במידה מציור לציור. חשים בה את ההתענוגות מהציור כזרימה יום-יומית, הכרחית ליוצרה, בין סלעים וחלוקי נחל המסיטים אותה בין זמנים, מקומות, זיכרונות והשפעות. זה גם המקום לציין שוולקובסקי עדיין לא זכה לתערוכת יחיד מוזיאלית של כל גוף עשייתי.

יצירתו בכללותה נדמית כמתאפיינת בפיצול אישיות מרתק ומרהיב. מצד אחד אלה ציוריו הארץ ישראלים, ציורי נוף שאפשר לחוש בהם את נשימתו של המקום, את תחושת האור ותגי הנוף המקומי במקומות המפגש שבין הבנוי לטבע, שגם הוא מעובד בידי אדם. ואילו הצד האחר באישיותו היוצרת הוא ציורי קולאז', תצרפים פנימיים וחדיתיים שרק ליוצרים יש המפתחות לפענוח הצופן המורכב. למתבונן מבחוץ זהו כתב חידה ויזואלי המעורר את הדמיון ואת הסקרנות. התערוכה "תומאס" שייכת לרובד האישי האינטימי הזה.

אפשר לשים לב כאן למגעה המשתנה של המברשת היבשה או הרוויה (ועושר המנעד שביניהם) במצעים השונים והשתנות אופי הקו או הכתם בהתאם. השפעות הצבעים אלו על אלו, הקרינה ההדדית של הצבעים המונחים זה ליד זה, או הפעפוע של צבע מבעד לצבע לכדי קרינה מופנמת של הצבעים המונחים זה על זה, המכוסה והריק. כל אותו עולם הנברא מעצם העשייה עצמה, ההתנסות והטעייה היום-יומית. ובנקודה כלשהי, מבלי משים, הוא כמו מרומם את הארצי לכאורה, את הפשוט לכאורה, אל האמנות הגבוהה.

לראשונה עושה כאן וולקובסקי שימוש בפיגמנט צבע אבקתי שהוא מערבב באמולסיה — דבר המחזיר את הציור אל שורשיו המוקדמים יותר, אל אותו יובש רענן-עד של צבעי הטמפרה — והדבר כמו כופה על הצייר לחזור ולהתנסות מן היסוד בחומריותו ובמהותו של הצבע.

ההוכחה החותכת ביותר להיותו של וולקובסקי צייר בנשמתו היא שיש בו אומץ הלב הטבעי לצייר על פני ציורים ישנים שלו שלדעתו פג תוקפם, בלי לחשוב על האבדה, על הגריעה ממאסת ירושתו לנצח היחסי. שהרי לצייר אמיתי ההרס הוא חלק אורגני מהעשייה, שבה העבר מזין את ההווה למען העתיד כחומר גלם. ואמנם, לא אחת הציור הקודם משמש כשלב נסתר לציור העדכני, ויש וקטעים ממנו שנשארים ונהפכים לחלק מהיצירה העכשווית. ולאחר שהוסטו מיעודם הראשוני הם מעצימים את חידת הציור, שנפתחו בו חרכים מודעים ולא-מודעים אל עברו הציורי.

בשונה מתערוכתו הקודמת "מיראז'", ציור פעולה שהתמודד עם העיר המיידית שבה וולקובסקי חי ויוצר, התערוכה הנוכחית היא חתך רחב חופשי ואסוציאטיבי בין שכבות שונות ובין מונחים ושברי מונחים ממילונו האישי והציורי. אלה ציורים שצוירו בשנה האחרונה, באותה קדחת עשייה שאחזה בברים מהיוצרים בתקופת הסגר ואחריה, כתגובה לזמן שנעצר והתרווח וגם כדי להתמודד עם עתיד שנחסם.

"תומאס", גיבורה הלא-מוכרת של התערוכה, צץ בזיכרוננו של וולקובסקי מהתקופה שילדיו היו קטנים ותומאס קטר הקיטור וחבריו פרסי וטובי שעטו לאורכם ולרוחבם של חייהם עד שנשכחו והעלו אבק. עתה הם מועלים באוב: צעצועים רושפים מחיות ציוריות, צעצועי פלסטיק סכימתיים ונוקדניים שנשאבו מהמציאות של בריטניה האימפריאלית אל המאה ה-21, נוצרים משהו מהאוונגרד הרוסי של מלביץ' ומהקוביזם הרך.

באחד הציורים משחרר וולקובסקי את נהגי הקטרים אל העולם המשתנה. נדהמים הם ניצבים בחלון שנפתח במה שנדמה לחורבות מעוצבות של עיר, וביניהם תלויה פטמה נערכת וגדולה, מתחתם שט ענן לבן ושמן, צלילת כחולה של מטוס נוסעים סילוני מגיחה מבין אברי העיר שהופשטו, מעל צלילת בית שחורה ומדממת כבית בובות פגוע.

המטוס הוא מוטיב חוזר העובר בין הציורים והסגנונות השונים בתערוכה כפטיש כמעט, במקרים רבים כמרכיב מנוגד ליתר המרכיבים. וולקובסקי מספר על צלם המטוס הזעיר שהופיע על הבולים ומכתבי דואר-אוויר שנשלחו מדודו שמעבר לים והותירו על וולקובסקי הילד רושם רב כאות מהעולם הגדול. ואולי אלו גופי המטוסים שחלפו מעל שמי בארות יצחק, קיבוץ ילדותו של וולקובסקי, מנמיכים לקראת נחיתה בלוד הסמוכה.

מטוס פוגה מג'יסטר מופיע באחד משלושת הציורים המתחברים לטריפטיך של עיר הרשומה-מצוירת מהזיכרון, בשונה מהעיר שוולקובסקי צייר מצילומים, לכן הפרספקטיבות קצרות ודחוסות כפרספקטיבות של ערים שאנו בונים בחלום: תל אביב כעיר כלאיים שהאמן מחבר את מאפייניה השונים לתצרף שהוא ככרזות הזויות לתיירים של חלום.

הטריפטיך הזה מציין גם את חזרתו של וולקובסקי אל השימוש המודגש בקו, קו כמו מפורזל בברזל נטול במתכוון כל רגישות פואטית (כמתארי ויטראז'ים מהונדסים). חזרתו אל הקו מודגשת גם בציור המאגד אקדח, אגרטל ומכונת אמריקאית, כל אחד לעצמו במשחק מהנה של גדלים, על רקע של קטעי חוץ ותפנים טרופים אלו באלו. זהו ציור המתיך השפעות רחוקות של קנדינסקי ופופ ומודרניזם אמריקאי ויש בו איזה נתק מכוון בין מערך המתארים למערך הכתמים, שלרוב לא חופפים אלו לאלו, מה שמייצר מתח פלסטי מרתק, לחן של ניגודים.

אחד הנפלאים בציורים כאן הוא "פליקס", שבו חוזר וולקובסקי אל המודרניזם והמופשט שלתוכו הוא מחדיר את דמותו של פליקס קרול מאחז העיניים, כחלק מהמתח המתקיים בציור כולו בין מופשט גיאומטרי לפיגורטיביות סכימתית המשיקה למופשט. המתח גם מתרחש בין קטעי הצבע העזים, המנוגדים, הלא-תקניים, של סגול, צהוב, ירוק, אדום וחום.

"וולברזוויק" הוא שמו של כפר במזרח אנגליה בו שהה וולקובסקי בצעירותו. בציור העכשווי, מהיפים בתערוכה, האמן הבוגר מרכיב תמונת נוף הבוללת באופן מסוגנן ושקול להפליא את הזיכרון והוא עם משקעי זיכרון מאוחרים יותר. סירה כמציור של טרנר המתערסלת על קו האופק, קרעי שמים ואפרים באור משתנה מבפנים ומבחוץ, ושני סוסים פלסטיים להדהים בקדמת החיזיון, שהאמן הטיל מום ברגלו הקדמית כנקודת חיבור בין הסוס לרקע.